

Ochrona bioróżnorodności rezerwatów przyrody Pomorza

Ochrona bioróżnorodności rezerwatów przyrody Pomorza

Gdańsk, 2016

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku wspólnie z partnerem Regionalną Dyрекcją Ochrony Środowiska w Gdańsku realizują projekt „Ochrona bioróżnorodności rezerwatów przyrody Pomorza”. Zadanie uzyskało dofinansowanie jest ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego 2014-2020. Wartość przedsięwzięcia to 2 830 973 zł, środki unijne - 1 875 666 zł. Projekt realizowany będzie do końca 2020 roku.

Cele projektu:

- Realizacja działań ochronnych wynikających z planów ochrony i zadań ochronnych ustanowionych dla rezerwatów objętych projektem.
- Stworzenie odpowiednich warunków technicznych i środowiskowych dla zachowania populacji i ekosystemów objętych projektem.
- Zapewnienie właściwej relacji człowiek – środowisko w lokalizacjach objętych projektem.
- Skierowanie zwiększonych środków finansowych na realizację zadań z zakresu zapewnienia bioróżnorodności.
- Utworzenie infrastruktury ochronnej, edukacyjnej i turystycznej.
- Właściwe dla danych gatunków/ekosystemów działania z zakresu ochrony czynnej.
- Podniesienie świadomości środowiskowej i postaw proekologicznych społeczeństwa.

Na terenie województwa pomorskiego utworzono 133 rezerваты przyrody. Chronią one różne ekosystemy: lasy, jeziora, torfowiska, łąki, brzeg morski i wydmy. Choć są to obszary wyróżniające się znacznym bogactwem przyrodniczym, to nie oznacza, że są w pełni naturalne. W wielu rezerwach procesy przyrodnicze są zaburzone, m.in. poprzez ingerencję człowieka w układ hydrologiczny (np. odwadnianie), nasadzenia drzew gatunków obcych geograficznie lub siedliskowo, zbyt dużą presję turystyczną. W takich rezerwach konieczna jest ochrona czynna, czyli realizacja określonych przez specjalistów działań ochronnych. Mają one na celu ograniczenie zagrożeń i zainicjowanie lub ułatwienie przebiegu procesów przyrodniczych w sposób bardziej naturalny, właściwy dla chronionego ekosystemu i niezależny od człowieka.

autorzy tekstu:

Katarzyna Dziendziela, Dorota Siemion, Urszula Pakulska, Edyta Słomczyńska

zdjęcie:

na I stronie okładki: Owca wrzosówka *Ovis aries*, Fot. Ewa Romanow

na IV stronie okładki: Dostojka dafne *Brethis daphne*, Fot. Arkadiusz Gawroński

autor mapy:

RDOŚ w Gdańsku

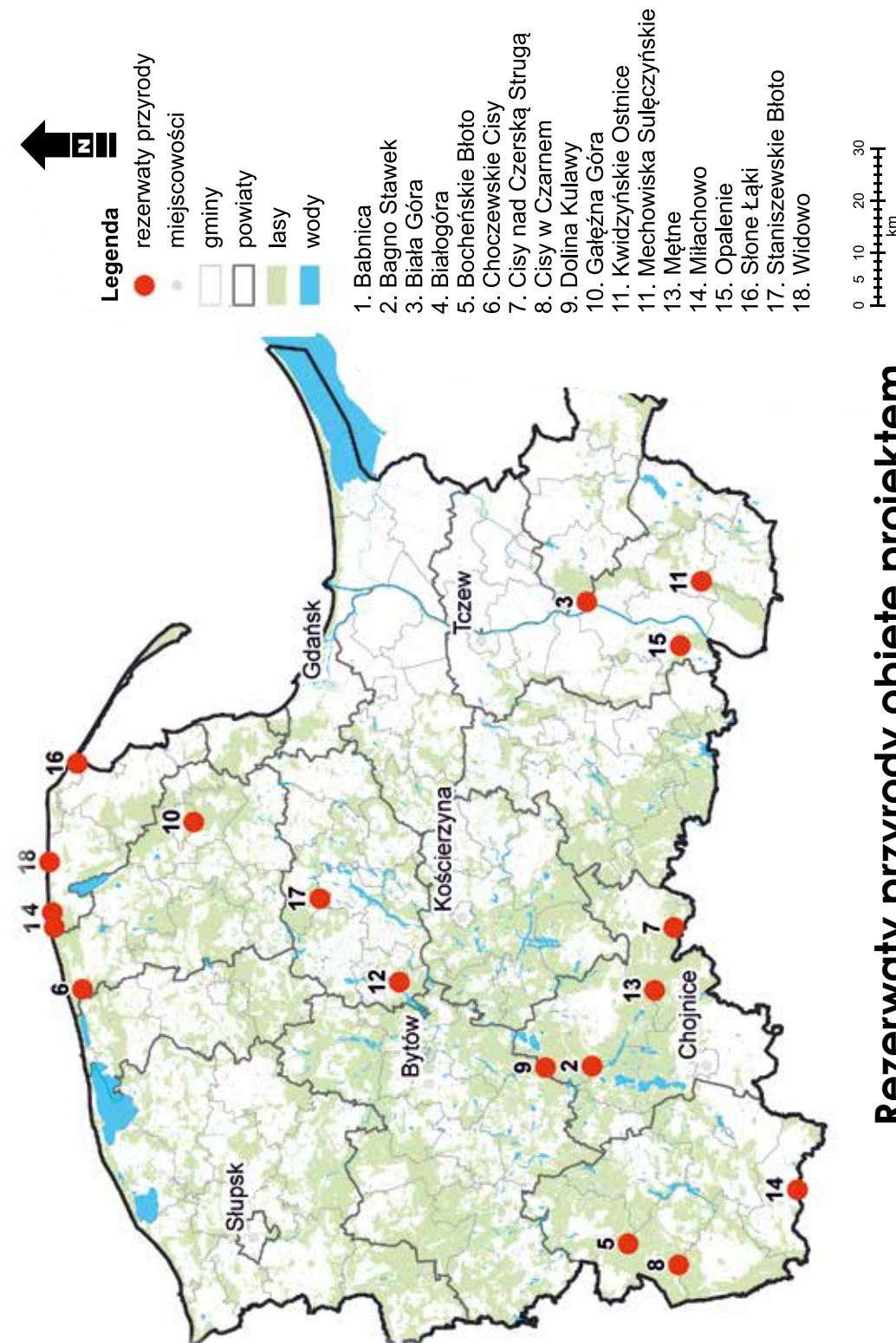
Istnieją również rezerваты, które chronią układy „półnaturalne”, czyli takie, które powstały i utrzymywały się dzięki współpracy natury z człowiekiem. Są to rezerваты chroniące łąki, czy murawy kserotermiczne, które ukształtowała ekstensywna gospodarka rolna: koszenie lub wypas zwierząt. W rezerwachach tych działania ochronne są zbliżone do tradycyjnego sposobu użytkowania.

Projekt „Ochrona bioróżnorodności rezerwatów przyrody Pomorza” realizowany jest w 18 rezerwach, w których działania ochronne trzeba podjąć jak najszybciej. W przedsięwzięciu uwzględniono potrzeby ochronne rezerwatów przyrody województwa pomorskiego w zakresie:

- zachowania populacji cennych gatunków roślin i zwierząt – rezerваты: „Choczewskie Cisy”, „Cisy nad Czerską Strugą”, „Cisy w Czarnem”, „Mętne”, „Opalenie”;
- poprawy stanu zachowania muraw kserotermicznych – rezerваты: „Biała Góra”, „Kwidzyńskie Ostnice”, „Miłachowo”;
- poprawy stanu zachowania torfowisk i innych ekosystemów hydrogenicznych – rezerваты: „Babnica”, „Bagno Stawek”, „Białogóra”, „Bocheńskie Błoto”, „Dolina Kulawy”, „Mechowiska Sulęczyńskie”, „Stone Łąki”;
- ukierunkowania ruchu turystycznego w rezerwach: „Babnica”, „Cisy w Czarnem”, „Cisy nad Czerską Strugą”, „Dolina Kulawy”, „Gałęźna Góra”, „Staniszewskie Błoto”, „Widowo”.

Spośród 18 rezerwatów przyrody objętych projektem „Ochrona bioróżnorodności rezerwatów przyrody Pomorza”, w 7 udostępnionych do zwiedzania, zaplanowano budowę infrastruktury służącej edukacji i turystyce. W tych rezerwach, przy wytyczonych szlakach, zamontowane zostaną tablice edukacyjne informujące o walorach przyrodniczych rezerwatów, celach i sposobach ochrony. W miejscach narażonych na wydeptywanie zbudowane będą płotki lub kładki. W przypadku rezerwatów, które nie są udostępnione zwiedzającym, tablice informacyjno-edukacyjne oraz miejsca do odpoczynku zostaną zamontowane przy ich granicy. Szlaki w rezerwach są wyznaczone w taki sposób, aby turyści mogli się zapoznać z ich walorami, ale nie stwarzali zagrożenia dla przyrody. Niezwykle ważne jest to w rezerwach położonych nad morzem („Białogóra”, „Widowo”, „Babnica”), które łączą miejscowości turystyczne z plażą. W sezonie letnim przez te tereny przechodzi nawet kilka tysięcy osób dziennie.

Wszystkie rezerваты, na terenie których realizowany jest projekt, położone są w granicach obszarów Natura 2000, parków krajobrazowych lub Obszarów Chronionego Krajobrazu.

Rezerваты przyrody objęte projektem

Rezerваты przyrody objęte projektem

Siewka cisa pospolitego *Taxus baccata* pod śnieżną pierzynką w rezerwacie przyrody.
Fot. W. Bajerowski

Cis rosnący w zacieleniu.
Fot. RDOŚ

„Choczewskie Cisy” – rezerwat utworzony w 1961 r. w celu zachowania populacji cisa pospolitego. Powierzchnia 9,19 ha. W rezerwacie występuje około 400 cisów; najstarsze z nich są prawdopodobnie pochodzenia antropogenicznego, tj. zostały posadzone w dawnym parku, jednak wyjątkowo sprzyjające warunki klimatyczne i siedliskowe powodują, że cis rozmnaża się, a jego liczebność rośnie. Zagrożeniem dla cisa jest przede wszystkim nadmierna konkurencja ze strony innych gatunków drzew i krzewów (zbyt duże zacienienie), dlatego też konieczne jest objęcie stanowiska ochroną czynną.

Rezerwat nie jest udostępniony do zwiedzania.

Cis nasadzony jako roślina ozdobna, rosnący na silnie nasłonecznionym stanowisku.
Fot. Michał Barcz

„Cisy w Czarnem” – rezerwat powołany w 1957 r. w celu zachowania jednego z najliczniejszych stanowisk cisa w Polsce. Powierzchnia 25,20 ha. Populację cisa na terenie obecnego rezerwatu na początku XIX w. oszacowano na ponad 600 osobników, obecnie w rezerwacie występuje 295 cisów. Jedną z przyczyn spadku liczebności cisów może być duże zagęszczenie konkurencyjnych gatunków drzew i krzewów. Dla polepszenia warunków bytowania cisa konieczne jest usunięcie części drzew zacięniających cisy.

Rezerwat jest udostępniony do zwiedzania po wyznaczonym szlaku.

Okazale cisy w rezerwacie przyrody „Cisy nad Czerską Strugą”.
Fot. W. Bajerowski

„Cisy nad Czerską Strugą” – rezerwat utworzony w 1982 r. w celu zachowania stanowisk cisa. W rezerwacie występuje kilkadziesiąt cisów w różnym wieku. Zagrożeniem dla przedmiotu ochrony, podobnie jak w innych rezerwach chroniących cisa, jest nadmierna konkurencja ze strony innych drzew i krzewów. Dla polepszenia warunków bytowania cisa konieczne jest usunięcie części drzew zacięniających cisy.

Rezerwat jest udostępniony do zwiedzania po wyznaczonym szlaku.

Grąd subkontynentalny w rezerwacie przyrody „Opalenie”.
Fot. D. Siemion

„Opalenie” – rezerwat powołany w 2013 r. połączył dwa rezerwaty utworzone w roku 1965 („Opalenie Górne” i „Opalenie Dolne”). Powierzchnia 8,16 ha. Celem ochrony jest zachowanie grądu subkontynentalnego, stanowiska cennych gatunków roślin, a w szczególności groszku wielkoprzylstkowego.

Stanowisko groszku w „Opaleniach” jest jedynym stanowiskiem tego gatunku w województwie pomorskim i jednym z nielicznych w Polsce.

Rezerwat nie jest udostępniony do zwiedzania.

Malowniczy widok na torfowisko wysokie i przejściowe w rezerwacie przyrody „Mętne” - miejsce występowania brzozy niskiej *Betula humilis* i wazki - iglicy małej *Nehalennia speciosa*.
Fot. K. Dziendziela

Brzoza niska *Betula humilis*, relikw polodowcowy w rezerwacie przyrody „Mętne”. Gatunek objęty ścisłą ochroną.
Fot. K. Dziendziela

„Mętne” – rezerwat istnieje od 1963 roku, a w obecnych granicach od roku 2006. Powierzchnia 103,35 ha. Przedmiotem ochrony jest torfowisko wysokie i przejściowe z naturalnym zbiornikiem wodnym. Torfowisko wyróżnia bogactwo gatunków roślin chronionych, rzadkich i zagrożonych, a szczególnie obecność brzozy niskiej.

Znaczne wahania poziomu wody na torfowisku niekorzystnie wpływają na szatę roślinną, m.in. powodując ekspansję brzozy i sosny – gatunków konkurencyjnych dla roślin torfowiskowych. Konieczna jest ochrona czynna polegająca na usuwaniu pojawiających się drzew.

Rezerwat nie jest udostępniony do zwiedzania.

Kozy wykonujące ochronę czynną (zgryzanie) w celu przywrócenia dobrej kondycji muraw kserotermicznych w rezerwacie „Kwidzyńskie Ostnice”.
Fot. K. Dziendziela

Ostnica Jana *Stipa joannis* w rezerwacie przyrody „Kwidzyńskie Ostnice”.
Jest to najbardziej wysunięte na północ stanowisko tego gatunku w Polsce, jedyne w województwie pomorskim.
Fot. M. Kuczyńska

„Kwidzyńskie Ostnice” – rezerwat powołany w 1966 r. w celu zachowania stanowiska ostnicy Jana. Po powiększeniu w 2005 r. powierzchnia rezerwatu wynosi 2,56 ha. Oprócz jedyne w województwie pomorskim stanowiska trawy – ostnicy Jana, przedmiotem ochrony są również ciepłolubne murawy z cennymi gatunkami roślin i zwierząt, m.in. owadów. Utrzymanie walorów przyrodniczych rezerwatu wymaga specyficznej ochrony czynnej polegającej na corocznym wypasie zwierząt, przede wszystkim owiec i kóz.

Rezerwat jest udostępniony do zwiedzania po wyznaczonym szlaku.

Niezwykły widok kwitnącej murawy kserotermicznej w rezerwacie przyrody „Biała Góra”.
Fot. D. Siemion

„Biała Góra” – rezerwat utworzony w 1968 r. w celu zachowania muraw kserotermicznych. Powierzchnia 3,47 ha. Oprócz muraw, bogatych w barwne kwitnące byliny, w granicach rezerwatu występuje też las sosnowo-dębowy. Dla zachowania muraw wraz z całym ich bogactwem florystycznym i faunistycznym (np. cennymi gatunkami owadów) konieczny jest coroczny, ekstensywny wypas zwierząt (owce, kozy).

Rezerwat nie jest udostępniony do zwiedzania, ale wzdłuż jego południowej granicy przebiega ogólnodostępna droga.

Mglisty dzień w rezerwacie przyrody „Milachowo”. Krajobraz po przeprowadzonej wycince drzew i wykaszaniu.
Fot. K. Dziendziela

„Milachowo” – rezerwat utworzony w 1982 r. w celu zachowania muraw i zarośli kserotermicznych. Powierzchnia 3,70 ha.

Brak czynnej ochrony muraw (wypasu zwierząt) spowodował silny rozwój krzewów i drzew zacinających murawy i w konsekwencji ustąpienie cennych gatunków roślin. Obecnie trwają prace służące przywróceniu wartości przyrodniczych tego terenu (wycinka krzewów, a od 2018 roku planowany jest wypas owiec).

Rezerwat nie jest udostępniony do zwiedzania.

Lipiennik Loesela *Liparis loeselii*
w rezerwacie przyrody „Mechowiska Sulęczyńskie”. Wymaga obszarów otwartych o dobrym uwodnieniu. Gatunek objęty jest ścisłą ochroną.
Fot. J. Herbich

Torowisko alkaliczne - przedmiot ochrony w rezerwacie przyrody „Mechowiska Sulęczyńskie”.
Fot. D. Siemion

„Mechowiska Sulęczyńskie” – rezerwat powołany w 2014 r. chroniący jedno z najlepiej zachowanych torowisk alkalicznych w Polsce. W granicach rezerwatu znajdują się również fragmenty torowiska przejściowego i boru bagiennego. Powierzchnia 25,20 ha.

O wybitnych walorach przyrodniczych rezerwatu decyduje bardzo dobrze zachowana i zróżnicowana szata roślinna, w szczególności obecność wielu gatunków roślin chronionych i rzadkich, m.in. storczyków, np. lipiennika Loesela. Rezerwat wymaga ochrony czynnej polegającej m.in. na koszeniu mechowiska i usuwaniu ekspansywnych gatunków bylin (trzciny i pałki) oraz drzew i krzewów.

Rezerwat nie jest udostępniony do zwiedzania.

Kwitnąca skalnica torfowiskowa *Saxifraga hirculus* w rezerwacie „Bagno Stawek”.
Rzadki na Pomorzu gatunek objęty ścisłą ochroną, charakterystyczny dla torfowisk alkalicznych.
Fot. M. Gdaniec

„Bagno Stawek” – rezerwat utworzony w 1977 r. Powierzchnia 40,80 ha.

Rezerwat chroni bardzo dobrze zachowane torfowisko alkaliczne z cennymi gatunkami roślin, m.in. lipiennikiem Loesela i skalnicą torfowiskową. Rezerwat wymaga ochrony czynnej polegającej m.in. na koszeniu mechowiska i usuwaniu ekspansywnych gatunków drzew i krzewów.

Rezerwat nie jest udostępniony do zwiedzania.

Kępa obuwików pospolitych *Cypripedium calceolus* – w rezerwacie „Dolina Kulawy”. Obuwik objęty ochroną ścisłą.
Preferuje podłoże bogate w wapń i ubogie w azot.
Fot. K. Dziendziela

„Dolina Kulawy” – rezerwat powołany w 2009 r. w celu zachowania mozaiki cennych ekosystemów torfowisk alkalicznych, źródlisk, łąk, jezior mezotroficznych oraz lasów. Powierzchnia 154,55. Różnorodność siedlisk odzwierciedla bogactwo flory i fauny, wśród których jest wiele gatunków rzadkich i chronionych, np. obuwik pospolity. Rezerwat wymaga ochrony czynnej, m.in. ekstensywnego koszenia łąk i mechowisk.

Rezerwat jest udostępniony do zwiedzania po wyznaczonych szlakach.

Torfowisko przejściowe w rezerwacie „Bocheńskie Błoto” po wykonaniu działań ochronnych polegających na wykoszeniu trzciny.
Fot. RDOŚ w Gdańsku

„Bocheńskie Błoto” – rezerwat powołany w 1962 r. w celu ochrony torfowiska przejściowego. Powierzchnia 15,86 ha. Torfowisko jest stanowiskiem wielu cennych gatunków roślin. Zagrożeniem dla rezerwatu jest ekspansywna trzcina, która pogarsza warunki siedliskowe i stwarza nadmierną konkurencję dla cennych roślin torfowiskowych. Dla zachowania wartości przyrodniczych torfowiska niezbędna jest ochrona czynna polegająca na wykaszaniu trzciny.

Rezerwat nie jest udostępniony do zwiedzania.

Nadmorskie słonawy latem w rezerwacie przyrody „Stone Łąki”.
Fot. M. Mizgalska

„Stone Łąki” – rezerwat powstał w 1999 r. w celu zachowania łąk halofilnych (słonaw). Powierzchnia 27,76 ha. Rezerwat jest stanowiskiem wielu cennych gatunków roślin – halofitów, które występują wyłącznie na wybrzeżu, w zasięgu oddziaływania słonych wód morskich. Ze względu na ekspansję trzciny ograniczającej rozwój halofitów konieczne jest jej regularne koszenie.

Rezerwat jest udostępniony dla ruchu pieszego - wyłącznie po drewnianej kładce.

Zagłębienie międzywydmowe, cel ochrony w rezerwacie przyrody „Białogóra”.
Fot. D. Siemion

„**Białogóra**” – rezerwat powstał w 1972 r., a następnie został powiększony w 2006 r. Powierzchnia 211,56 ha.

Przedmiotem ochrony jest unikatowy na polskim wybrzeżu kompleks wydmy porośniętych przez bór nadmorski i zagłębień międzywydmowych. Z wilgotnymi zagłębieniami związane są najcenniejsze zbiorowiska roślinne oraz unikatowa flora roślin naczyniowych i zarodnikowych o atlantyckim typie zasięgu.

Rezerwat jest udostępniony dla ruchu pieszego i rowerowego – wyłącznie po wyznaczonych szlakach.

Rosiczka pośrednia *Drosera inermis* na torfowisku w rezerwacie przyrody „Babnica”.
Fot. M. Kuczyńska

„**Babnica**” – rezerwat powołany w 1996 r. (na powierzchni 2,04 ha), powiększony w 2007 r. Powierzchnia 55,99 ha. Celem ochrony jest kompleks wydmy i zagłębień międzywydmowych. Zarówno wydmy, jak i zagłębienia są w większości zalesione, dominują tam bory nadmorskie i bory bagienne.

W rezerwacie wyznaczone są szlaki udostępnione dla ruchu pieszego, rowerowego i jazdy konnej wierzchem.

„**Widowo**” – rezerwat utworzony w 1999 r. Powierzchnia 97,10 ha. Rezerwat chroni wydmy porośnięte przez bór nadmorski oraz las brzoźowo-dębowy. Na szczególną uwagę zasługują okazałe buki i dęby. Rezerwat jest udostępniony dla ruchu pieszego i rowerowego – wyłącznie po wyznaczonych szlakach.

Okazaly buk pospolity *Fagus sylvatica* w rezerwacie przyrody „Widowo”.
Fot. K. Dziendziela

Fragment boru bagiennego z kładką udostępnioną dla ruchu pieszego w rezerwacie przyrody „Staniszewskie Błoto”.
Fot. M. Gdaniec

„**Staniszewskie Błoto**” – rezerwat powstał w 1962 r., a następnie został powiększony w roku 1989. Powierzchnia 130,41 ha. Przedmiotem ochrony jest rozległe torfowisko wysokiego typu bałtyckiego w większości porośnięte przez bór bagienne.

W rezerwacie wybudowana jest drewniana kładka udostępniona dla ruchu pieszego.

Kwaśna buczyna niżowa w rezerwacie przyrody „Gałęźna Góra”.
Fot. RDOŚ w Gdańsku

„Gałęźna Góra” – rezerwat powstał w 1990 r. Powierzchnia 34,06 ha. Przedmiotem ochrony rezerwatu są ekosystemy leśne – buczyny i łęgi ze stanowiskami cennych gatunków roślin, zwierząt i grzybów. Rezerwat zlokalizowany w strefie krawędziowej wysoczyzny morenowej i wyróżnia się bogatą rzeźbą terenu i wybitnymi walorami krajobrazowymi. Ochronie podlega również grodzisko wczesnośredniowieczne wraz z 4 kurhanami.

Rezerwat jest udostępniony dla ruchu pieszego – po wyznaczonych szlakach.

Pomorskie jest drugim województwem w kraju, po mazowieckim, pod względem liczby rezerwatów. Niestety, coraz trudniej chronić te cenne ekosystemy, głównie przed presją człowieka. Elementy ekosystemów są szczególnie wrażliwe na antropopresję, a obecność człowieka może zakłócić naturalne procesy, które w nich zachodzą. To przyczyna, dla której udostępniane do zwiedzania są tylko niektóre z nich.

W województwie pomorskim ok. 40 % rezerwatów zostało udostępnionych dla odwiedzających. Pozostałe ze względu na wybitne walory przyrodnicze lub niedostępność terenu, muszą pozostać „zamknięte” przed odwiedzającymi. Są to również tereny, które mogą być niebezpieczne dla odwiedzających, np. ze względu na obecność zwierząt, obumierających i przewracających się drzew, bagien, wykonywanie działań ochronnych.

W ochronie najcenniejszych walorów rezerwatów przyrody, dużą rolę pełni edukacja. **Odwiedzając pomorskie rezerваты, należy przestrzegać obowiązujących zasad. Lista zakazów obejmuje 27 punktów i dotyczą one wszystkich rezerwatów, niezależnie kiedy powstały i jaki jest ich cel ochrony.** Art. 15. Ust. 1. ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody wymienia te zakazy. Dla własnej wiedzy warto je znać.

Respektując powyższe zasady, mogą Państwo poruszać się po rezerwach przyrody tylko po wyznaczonych szlakach pieszych, rowerowych, czy innych, wskazanych przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku.

Aby ułatwić identyfikację i poznawanie rezerwatów w terenie, corocznie montuje się w nich tablice urzędowe, służące identyfikacji form ochrony, odnawia się na drzewach granice (zielona opaska namalowana farbą), wyposaża w tablice informacyjne, czy inną infrastrukturę służącą edukacji.

Spośród rezerwatów przyrody objętych projektem planuje się ukierunkowanie ruchu turystycznego poprzez budowę niezbędnej infrastruktury edukacyjnej.

Listę rezerwatów przyrody, które są udostępnione, znajdziecie Państwo na stronie internetowej nadzorującego rezerваты przyrody w województwie pomorskim - Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Gdańsku lub w jego siedzibie.

Biodiversity protection of nature reserves In Pomerania.

The Regional Fund for Environmental Protection and Water Management in Gdańsk along with its partner, the Regional Management for Environmental Protection in Gdańsk, realize together a project called "Biodiversity protection of nature reserves in Pomerania". The project has obtained financial support from the Regional Operational Program of Pomeranian Voivodship 2014-2020 funds. The value of the venture is 2 830 973 PLN, including EU funds- 1 875 666 PLN. The project will be realized until the end of 2020.

Project objectives:

- Realization of protective operations resulting from protection plans and assignments established for reserves included in the project.
- Creation of appropriate technical and environmental conditions for preserving the population and ecosystems included in the project.
- Providing of appropriate relationship between the human and environment in locations included in the project.
- Directing of increased financial means towards the realization of tasks within the range of biodiversity assurance.
- Creation or bringing back the protective, educational and tourist infrastructure.
- Appropriate actions for specific species/ecosystems within the range of active protection.
- Raising of environmental awareness and proecological attitudes of the society.

The project is being realized in 18 reserves, where the protective operations need to be implemented immediately. The venue includes the protective needs of the nature reserves of Pomerania voivodeship within the range of:

- Preservation of population of precious plants and animals species-reserves: "Choczewskie Cisy", "Cisy nad Czerską Strugą", "Cisy w Czarnem", "Mętne", "Opalenie".
- Improvement of preserving of the xerothermic turfs-reserves "Biała Góra", "Kwidzyńskie Ostnice", "Miłachowo".
- Improvement of preservation of peatbogs and other hydrogenic ecosystems-reserves: "Bagno Stawek", "Białogóra", "Bocheńskie Błoto", "Dolina Kulawy", "Mechowiska Sulęczyńskie", "Stone Łąki".
- Giving direction of the tourist flows in reserves: "Babnica", "Cisy w Czarnem", "Cisy nad Czerską Strugą", "Dolina Kulawy", "Gałęźna Góra", "Staniszewskie Błoto", "Widowo".

All the reserves included in the project are located within the areas of Natura 2000, landscape parks or the Areas of Protected Landscape.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY